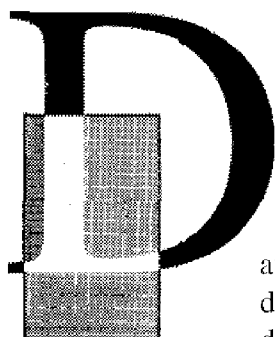

M I L A S E G A R R A

**NOTES PER A L'ESTUDI
DEL PROCÉS
DE CODIFICACIÓ
I ESTANDARDITZACIÓ
DEL CATALÀ AL SEGLE XX**

avant de la dificultat de fer la història d'una llengua que ens ofereix un ampli ventall de possibilitats d'estudi, pel fet de ser un idioma que al segle xx ha estat sempre al caire de la substitució i de la disgregació, i davant de la impossibilitat de donar compte concisament i breument en aquestes pàgines del fet lingüístic català en tota la seva complexitat social i cultural, he decidit de desenvolupar tan sols una línia temàtica per a l'estudi històric de la llengua catalana al segle xx: la de la norma i la creació, gràcies a l'aplicació d'aquesta, de diferents normes d'ús social.

La tria d'aquest tema no ha estat aleatòria. Hi ha hagut, sobretot, el convenciment que aquest és el tema que millor permet oferir una visió general i completa de la història de la llengua del segle xx. Tothom és conscient de la incidència de la codificació en el canvi lingüístic. En el cas de la nostra llengua, no sols la codificació empresa per Pompeu Fabra sinó també les concrecions i modificacions posteriors, les aplicacions en literatura i en la traducció, en l'ensenyament i en els mitjans de comunicació escrits i orals, han creat unes normes d'ús que han fet variar notablement el català del segle xx en comparació al del segle anterior. A més, les reaccions i opinions sobre la codificació

en ella mateixa, sobre la necessitat que hi havia de fer-la, sobre l'aplicació concreta que se'n feia i sobre la incidència social i cultural d'aquesta, han donat lloc a polèmiques i enfrontaments clarificadors de les idees, prejudicis i actituds dels homes i les dones del segle xx davant del fet lingüístic català, que no trobem exposats tan clarament en altres possibilitats d'estudi.

També, hi ha hagut, no ho puc negar, una qüestió de gust i de capacitat. Fa anys que em dedico a l'estudi de la norma, d'ençà de la meua tesi doctoral (M. Segarra 1985a), per bé que mai fins ara no l'havia abordat en la seva extensió temporal i geogràfica. Tampoc no havia estudiat la creació de normes d'ús, si bé havia cridat l'atenció sobre la necessitat de fer-ho (M. Segarra 1987), ni la incidència de la codificació en l'evolució de la llengua.¹

El que avui us ofereixo aquí és el resultat de la investigació duta a terme dins del curs «Codificació i estandardització» que he fet per al programa de Doctorat de Llengua Catalana de la Universitat Autònoma de Barcelona durant els cursos 1995-1996 i 1997-1998. Aquesta investigació es concretarà didàcticament en la matèria «Història contemporània de la llengua catalana», de segon cicle, que a partir del curs 2000-2001 s'impartirà en el Departament de Filologia Catalana de la UAB. Quant a la divulgació no-didàctica d'aquesta investigació, de moment n'he donat a conèixer una part molt petita i resumida en un article no gaire conegut (Segarra 1996: 6-8) i queda pendent la publicació de l'estudi sencer, ja emprès, que ha promès fer Eumo Editorial.

L'estudi sobre la codificació i l'estandardització del català l'he dividit en tres blocs temporals: 1. De 1913 a 1939; 2. De 1939 a 1983; 3. De 1983 a 1999. Aquesta divisió no és arbitrària. L'any 1913 és el de la publicació de les *Normes ortogràfiques* de l'Institut d'Estudis Catalans i, per tant, el de l'inici de la codificació de Pompeu Fabra, i de l'assumpció i l'aplicació d'aquesta codificació pel Noucentisme. L'any 1939 és el de la truncació, no pas de la codificació, que ja s'havia consolidat (si més no a Catalunya), sinó del procés d'estandardització. Entre 1940 i 1983 es dona la difícil continuïtat de la norma, amb l'agudització del purisme, i el més difícil desplegament de l'estandardització a partir dels anys 60, gràcies als escriptors i als mestres i a la incipient presència del català a la premsa. El tercer període aborda el nou repte de l'oralitat, i, per tant, l'accés del català als mitjans audiovisuals: ràdio, televisió, vídeo, etc. També és el període de les modificacions de la norma dutes a terme per l'IEC, emprès per les noves necessitats de la llengua catalana.

A continuació descriuré els temes i subtemes que incloc dins de cada un d'aquests tres blocs temporals, exposant les qüestions que ja estan totalment o parcialment estudiades i aquelles que són inèdites.

El primer bloc comença, com he dit, amb les *Normes ortogràfiques* de l'Institut d'Estudis Catalans, i amb Pompeu Fabra. La seva vida i la seva obra, gairebé indestruïbles, ens són força conegudes gràcies als estudis de Josep Miracle (1968), Xavier Lamuela i Josep Murgades (1984), Joan Solà (1987) i Mila Segarra (1985b, 1985c, 1985d, 1991a

(1) Vaig presentar un estudi inèdit titulat *Variació, canvi lingüístic i norma*, sobre l'ús exclusiu de formes estandarditzades en joves de Barcelona i de la seva conurbació en una conferència en el Doctorat de Variació Lingüística de la Universitat de Barcelona durant el curs 1994-1995.

(2) En la conferència que vaig fer dins el cicle *Ciència i cultura al llindar del segle xxi* (25-9-97) presentava dos escrits inèdits de Pompeu Fabra trobats a l'arxiu de l'IEC, que ofereixen nova llum sobre les *Normes Ortogràfiques* (M. Segarra 1999a).

(3) A propòsit del 50è aniversari de la mort de Fabra s'han realitzat diverses activitats. També s'han publicat alguns estudis. Entre els primers cal destacar el Simposi «Pompeu Fabra i la codificació lingüística», organitzat per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (26 i 27 de novembre de 1998) i el Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra», organitzat pel Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili (Tarragona, 14-16 de desembre de 1998). Entre els estudis, a part del ja citat de J. Solà i P. Marcet (1998), convé assenyalar la nova edició corregida i molt augmentada de la biografia de 1991 (Segarra 1998a).

(4) En dos articles sobre Pompeu Fabra i la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (M. Segarra 1999a i 1999c), dono notícia sobre les correccions que es van fer a l'original de la traducció del *Mireio* de M. Antònia Salvà.

(5) Vegeu també J. Andreu Bellés i L. Pérez Moragón (1993).

i 1991b). No obstant això, fins enguany no hi ha hagut l'establiment definitiu de la seva bibliografia (J. Solà i P. Marcet 1988: 127-222), i noves recerques degudes al 90è aniversari de l'IEC² i als actes de celebració del cinquantenari de la mort de Fabra³ encara ens estan donant nova llum sobre el gramàtic barceloní. D'altra banda, són recents els estudis sobre l'aplicació de la normativa fabriana en vida del gramàtic, i encara en falten molts més. Sobre el model de llengua de la literatura hi ha el magnífic, i no gaire valorat, estudi de Xavier Pericay i Ferran Toutain (1996), que ens permet de conèixer fins a quin punt la llengua actual (i no sols la literària) està en deute amb els escriptors i traductors noucentistes. Sobre els correctors i la seva incidència en la creació del model de llengua noucentista, sobre les dificultats que per a l'autoria literària va suposar la pràctica de la correcció d'aquells anys, i sobre el reduccionisme creatiu a què va conduir, hi ha els estudis de Víctor Martínez-Gil a propòsit de Víctor Català i de Narcís Oller (1998a i 1998b) i els de Mila Segarra,⁴ fets sobre materials inèdits fins avui. Cal reconèixer, però, que queda molt per fer en aquest camp de la correcció i de les traduccions noucentistes. Una recerca dels originals, i la seva comparació amb les diferents edicions, com s'ha fet en part amb Víctor Català, Narcís Oller i M. Antònia Salvà, ens podria aclarir el model de llengua de Fabra i els seus, que les seves gramàtiques no aclareixen del tot. També l'estudi de les traduccions fetes pels noucentistes, no sols les dels *dii maiores* (Carner i Riba) sinó algunes de les traduccions fetes per Escalasans (l'*Adolf*, per exemple), Xuriguera (la *Madame Bovary*) o Bofill i Ferro (el *Proust*). Fóra interessant la comparació d'aquestes obres amb algunes de les traduccions que s'han fet darrerament, per veure l'evolució del model de llengua. Per exemple, crec que trauríem alguna lliçó interessant de la comparació de la traducció del Flaubert de Xuriguera amb la de Martí i Pol (i amb la de Pere Gimferrer) o la del Proust de Bofill i Ferro amb la de Vidal Alcover.

També fóra interessant recollir els escrits de tots aquells que van ser protagonistes del debat sobre la llengua literària als anys vint i trenta al Principat, que és un debat que va més enllà del mer rebuig d'unes normes ortogràfiques. Aquest debat també és interessant de seguir-lo fora del Principat. Per exemple, dins d'una assignatura sobre la codificació del català que vaig impartir l'any 1995 al Doctorat d'Història de la Llengua de la Universitat de Girona, uns dels alumnes, Narcís Iglésies, va presentar un treball sobre el debat literari i ortogràfic al Rosselló entre 1913 i 1936, titulat «Alguns apunts per a la història de la polèmica ortogràfica al Rosselló». El cas alguerès i el balear, per l'acceptació de les Normes ortogràfiques de l'IEC, ens és encara força desconegut, per bé que hi ha gent que hi treballa. Pel que fa al cas mallorquí, hi ha Antonina Puig, del Doctorat de Llengua Catalana de la UAB, que hi treballa com a part de la seva tesi sobre Francesc de B. Moll. La història de l'acceptació de la normativa de Pompeu Fabra al País Valencià, i dels seus precedents, ja està gairebé bastida gràcies a estudis com ara el de Vicent Simbor (1983) sobre Carles Salvador o els de F. Pérez Moragón (1982), Germà Colon (1982) i el mateix V. Simbor (1982) i els de tants altres

sobre les Normes de Castelló.⁵ Jo mateixa he tingut la satisfacció de dirigir una magnífica tesi de doctorat sobre el model de llengua i les actituds lingüístiques de les publicacions de la ciutat de València d'abans de la Guerra Civil (M. Dolç 1991). En la mateixa línia, però referit a la premsa de Castelló de la Plana, hi ha el llibre de J. Rafael Ramos Alfajarín (1989).

Tocant encara a aquest primer bloc temporal, queda per fer l'estudi de la difusió de la Norma de Pompeu Fabra a dins de Catalunya i de la creació d'unes determinades normes d'ús ja abans de la Guerra Civil. Si bé tenim ja l'estudi dels tractats gramaticals d'E. Vallès, A. Rovira i Virgili, Jeroni Marvà i C. A. Jordana, (S. Bonet 1991) i dels primers tractats de barbarismes (J. Solà 1997), ens falta encara l'estudi de la llengua que van vehicular les primeres emissions de ràdio, de la llengua dels cursos que van emetre, la de la premsa de la República i la dels textos escolars, la qual, a primer cop d'ull, sembla més rígida i arcaïtzant que no pas la que proposa Fabra a les seves gramàtiques.

En el segon bloc, el de la continuïtat de la llengua en la clandestinitat interior i en l'exili exterior, està gairebé tot per fer. Entre les coses que hi ha fetes, cal citar l'estudi dels divulgadors gramaticals del Principat: Marvà, Badia, Jané i Ruaix (S. Bonet 1991) i els estudis sobre alguns dels gramàtics i lexicògrafs fabristes del País Valencià, com ara Manuel Sanchis Guarner,⁶ Josep Giner,⁷ Enric Valor⁸ i Francesc Ferrer i Pastor. Queda per fer una història de la correcció, que inclogui les polèmiques sobre l'intervencionisme dels correctors de la postguerra. Aquesta història la porta entre mans una estudiant de doctorat de la UAB, Mar Oñate, com a tema de la seva tesi doctoral. També caldria, a partir de la lectura dels epistolaris i d'alguns articles de premsa, descriure les dificultats amb què es van trobar els escriptors de la postguerra per compaginar normativa i creació (X. Pericay 1987),⁹ i també normativa i peculiaritats dialectals.¹⁰ D'altra banda, cal un estudi de la llengua de les obres literàries i de les revisions diverses a què les van sotmetre els seus autors. Hi ha, a propòsit d'això, les magnífiques edicions crítiques de *Laila* i de la *Primera Història d'Esther* de Salvador Espriu (1992 i 1995). També s'ha presentat, dins de l'assignatura «Codificació i estandardització» de la UAB, un treball comparatiu entre la primera edició de *El dia que va morir Marilyn* de Terenci Moix (1969) i l'última edició modificada pel mateix autor (1996).

A més de fer l'estudi de la llengua literària entre 1940 i 1983, amb els límits que hi va imposar la correcció i un concepte resistencial i, per tant, purista de la llengua comuna, cal fer també l'estudi de les traduccions que es van fer en aquell temps, tant les literàries com les dels còmics blancs belgues, destinades a un públic infantil. A propòsit de la llengua literària d'alguns escriptors hi ha l'estudi únic de Francesc Vallverdú (1968). Sobre les traduccions, que segons una opinió generalitzada als anys setanta, però no pas comprovada, eren més bones que les corresponents castellanès, no hi ha cap estudi. Caldria, doncs, emprendre'n algun per comprovar si aquesta apreciació és encertada. Darrerament ha aparegut una antologia de textos sobre la traducció al

(6) Sobre M. Sanchis Guarner hi ha diversos estudis, entre els quals destacaré el d'Antoni Ferrando (1993) a l'edició que ell mateix ha fet de la *Gramàtica Valenciana*.

(7) De Josep Giner comptem de fa poc amb l'edició crítica dels seus treballs lingüístics, que poden permetre alguns estudis interessants sobre les seves idees i propostes gramaticals (A. Ferrando 1998).

(8) Sobre Enric Valor disposem de les paraules que preparà Vicent Escrivà amb motiu del nomenament com a doctor honoris causa per la Universitat de València (vegeu V. Escrivà 1998). També, de l'estudi sobre el seu model de llengua i el seu lèxic fet per Jordi Colomina (1995) i dels treballs que inclouen les Actes del Simposi Enric Valor (V. Salvador i H. Van Lawick, eds. 1998) celebrat a la Universitat Jaume I (Castelló, 4-6 de novembre de 1998) entre els quals cal destacar, per la seva temàtica, les contribucions de J. Colomina (1998) i M. Segarra (1998c).

(9) M'he referit breument a la polèmica sobre la llengua literària i els excessos dels continuadors dels noucentistes que es va donar a l'exili en un article sobre Josep M. Miquel i Vergés (M. Segarra 1998b: 63-67).

(10) Sobre aquesta qüestió ens dona molta informació l'epistolari de Joan Fuster: les seves cartes amb Manuel Sanchis Guarner (A. Ferrando, 1993), les cartes amb Vicenç Garcia Llorca (1993) i amb Agustí Bartra (1998).

català que pot ser d'utilitat per a un estudi com aquest (M. Bacardí, J. Foncuberta i F. Parcerisas (eds.) 1998). Per exemple, fóra interessant estudiar les traduccions de novel·la negra i policíaca de la col·lecció de la «Cua de palla» d'Edicions 62 per veure la versemblança i la naturalitat, i l'adequació amb l'original, del llenguatge utilitzat. També convindria comparar aquestes traduccions dels seixanta i setanta amb les traduccions de la mateixa col·lecció fetes a partir dels anys vuitanta.

Per posar fi a les qüestions que convé tractar dins d'aquest bloc temporal, es podria fer l'estudi del model de llengua de les revistes i periòdics apareguts durant la dictadura i en els primers anys de la transició: *Canigó* (1954-1983), *Serra d'Or*, *Oriflama* (1969-1977), *Tele-Estel* (1966-1970), *Arreu* (1976-1977), *Presència* (1965-1971), *Cavall Fort* (1971), *Avui* (1976), *Regió 7* (1978), *El 9 Nou* (1978), *Hora Nova* (1977), *La Pipa d'en Roc* (1978-1979)...

A més, seria interessant de comparar les publicacions infantils de Catalunya (*Cavall Fort*, *Tretzevents*...) amb les d'altres regions del nostre domini lingüístic, com ara l'edició de *Cavall Fort* del Principat amb aquella que la Caixa d'Estalvis i Pensions de Catalunya i Balears va distribuir a principi dels anys vuitanta a les Balears. O del *Cavall Fort* amb el *Camacuc* del País Valencià. També seria interessant de fer una comparació de les edicions que l'editorial Joventut ha fet per al Principat i per a l'Alguer dels còmics de Tintín.

A propòsit de la difusió de models, amb la consegüent creació de normes d'ús en aquest període, caldria emprendre l'estudi de l'ensenyament del català que es feia en aquells anys. Per exemple, Òmnium Cultural conserva els exàmens de llengua per al professorat de català que va fer la Junta d'Assessorament de l'Ensenyament del Català (JAEC). L'estudi del contingut i dels resultats d'aquestes proves permetria comprovar sense dubte que algunes de les solucions més *heavy* del model de llengua d'aquest període les van introduir els mestres de català de la Delegació d'Ensenyament del Català (DEC). També és interessant de veure els materials de llengua que la institució Rosa Sensat va distribuir entre els mestres. No sé si, en correspondència, hi ha al País Valencià, constància de la mena de llengua que s'ensenyava en els cursos organitzats per l'ICE de la Universitat (en coneixem els tres volums del *Curs de gramàtica normativa*... (DDAA 1979) que s'hi utilitzava), o en els de Lo Rat Penat dels primers temps. Al País Valencià també convindria veure els criteris lingüístics de les editorials de la primera postguerra –Torre, Lletres Valencianes (1949), Sicània (1955)...– i de després –l'Estel (represa el 1962), Gorg i Tres i Quatre–,¹¹ per entendre l'orientació i consolidació d'un determinat model lingüístic, en l'establiment del qual aquestes editorials, amb les seves publicacions, han tingut tant de pes com els mateixos gramàtics (L. B. Polanco 1984).

El tercer bloc, en el qual es parla de l'accés de la llengua catalana als nous mitjans de comunicació orals, de la seva generalització com a llengua de l'ensenyament, del guany de nous àmbits d'ús (llengua de l'administració, de la ciència, de la informàtica...), és el més acostat al moment actual en el temps i, per tant, també el més mancat d'estudis.

(11) De Tres i Quatre es coneix el llibre d'estil, que no ha estat estudiat que jo sàpiga.

Sobre la llengua catalana en els mitjans orals, s'han començat a fer alguns estudis, tant a Catalunya com al País Valencià, que és on hi ha emissores públiques de Ràdio i Televisió. De caràcter general –sobre el model de llengua en l'audiovisual– cal destacar les ponències presentades a les Segones i Terceres Jornades d'estudi de la llengua normativa, organitzades pel Departament de Filologia Catalana (les primeres el 16 i 17 de desembre de 1985 i les segones el 17 i 18 de desembre de 1987)¹² i a les Jornades sobre llengua oral als Mitjans de Comunicació Valencians, organitzades per l'Institut de Filologia Valenciana (A. Ferrando (ed.) 1987). També les sessions del Segon Congrés Internacional de Llengua Catalana. Àrea 4. Mitjans de Comunicació i Noves Tecnologies (Perpinyà, 1986, cf. *Actes del Segon Congrés...* (1989)), alguna de les comunicacions (M. Dolç 1997) llegides a les V Jornades de Sociolingüística, organitzades pel gabinet Municipal de Normalització Lingüística de l'Ajuntament d'Alcoi (Alcoi, 29 i 30 de març de 1996) i algun altre estudi.¹³ A més, ja comencem a tenir estudis sobre la qualitat de la llengua i la seva adequació als diferents gèneres comunicatius. Un dels treballs capdavanters en la matèria ha estat el que ha dut a terme, amb una subvenció del Ministeri d'Educació, el grup Llengua i Media de la UAB, que ha donat com a resultat dues publicacions (M. Bassols, A. Rico i A. M. Torrent (eds.) 1997) (N. Faura, D. Paloma i A. M. Torrent (eds.) 1998), on s'analitza la llengua de Televisió de Catalunya entre 1984 i 1993. Vull citar aquí també el gran nombre de treballs que sobre la llengua de determinats programes de ràdio i de televisió s'han fet per a l'assignatura «Anàlisi de la normativa catalana», que jo imparteixo a la UAB. A propòsit de la llengua dels mitjans de comunicació oral, vull citar també algunes de les tesis fetes o en projecte al Departament de Filologia Catalana. En primer lloc hi ha la tesi, ja llegida, de David Paloma, *El català col·loquial en les sèries de Televisió de Catalunya* (1997).¹⁴ En segon lloc, dues tesis en curs de realització que es fan sota la meua direcció: l'una tracta de la llengua de la televisió a Mallorca (informatius de TVE, en desconnexió, i la cadena privada Telenova) i la seva autora és M. Antònia Puigròs; l'altra, és un estudi sobre la llengua dels informatius de Catalunya Ràdio, que ha anat precedit d'un treball d'investigació sobre el model de llengua d'aquesta emissora. L'autor és Daniel Casals.

La rigidesa i la inconcreció de la normativa vigent, juntament amb el repte de l'oralitat, han produït darrerament alguns polèmiques, com la que es va donar sobre el model de llengua dels mitjans de comunicació orals i escrits entre 1982 i 1990 aproximadament. Aquesta polèmica, coneguda popularment com la batalla del «català light» contra el «català heavy» ha tingut unes conseqüències perceptibles, però no estudiades, sobre el català dels mitjans de comunicació orals i escrits de Catalunya. També sobre el model de llengua de la literatura que es fa al Principat. Per tant, es fa necessari comparar la llengua d'alguns diaris que ja es publicaven abans de la polèmica i que tenen continuïtat després d'aquesta. Aquí he de citar dos treballs fets dins del marc de l'assignatura de doctorat «Codificació i estandardització»: un sobre la llengua del diari *Avui*, comparant els seus dos estats (l'anterior al 1985 i el posterior a aquest any),

(12) En les Segones Jornades es va parlar primordialment del model de llengua (ponències d'I. Marí i de F. Vallverdú) i en les Terceres hi va haver una taula rodona sobre els «Problemes dels correctors i els assessors dels mitjans de comunicació». Cf. *Actes de les Segones Jornades*, (1987) i *Actes de les Terceres Jornades*, (1989).

(13) Cf. dos números monogràfics de *Saó* sobre «Mitjans de comunicació al País Valencià»: núm. 14 (juny de 1993) i núm. 16 (juny de 1994). I també els dos volums de *Teletextos* coordinats per Vicent Salvador (1989, 1990).

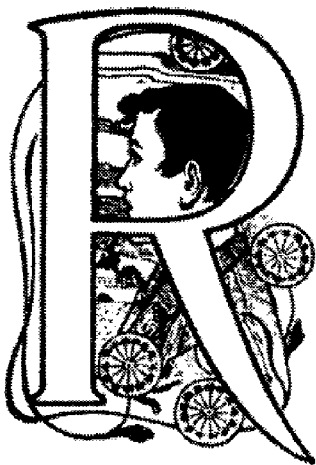
(14) D. Paloma també ha dut a terme, amb una beca de la Fundació Catalana per a la Recerca, un estudi de la incidència que va tenir el model de llengua en l'acceptació social de la primera telenovel·la que va emetre TV3 (Poble Nou).

un altre sobre *El Punt* de Girona, també comparant els seus dos estats pel que fa al model de llengua. Sobre la polèmica en concret també hi ha algun treball, fet a partir dels articles polèmics i dels llibres programàtics dels *light* i dels *heavy* (L. Puigdomènech 1996).

Tocant als mitjans de comunicació escrits, cal fer estudis sobre la llengua de la premsa periòdica, més abundant en aquest període que en l'anterior (el *Diari de Girona*, el *Diari de Barcelona*, el *Nou Diari*, *Regió 7*, *El 9 Nou*, *El Punt* de Tarragona, *El Periódico* d'Andorra, el de València, el *Diari de les Balears*) i d'altres publicacions, existents o desaparegudes: *El Món*, *Set Dies*, *El Triangle*, *Pensat i Fet*, *El Temps*. Cal també fer estudis de les noves publicacions bilingües o traduïdes: *El Periódico*, *El Segre*. Una via interessant d'estudi ens l'ofereixen els llibres d'estil, publicats o inèdits, d'algunes d'aquestes publicacions, els quals encara ningú no ha aprofitat, com a element de recerca històrica. Avui disposem dels llibres d'estil del *Diari de Barcelona* (1987), del llibre d'estil de l'*Avui* (1997) (utilitzat per l'*Avui* i *El Periódico*), el d'*El 9 Nou* (1991) i el d'*El Temps*. L'anàlisi d'aquests textos és crucial per veure la influència de determinats usos en el comportament lingüístic dels ciutadans. També ho són altres llibres d'estil: els dels Ajuntaments, entitats bancàries i comercials, gabinets de normalització i serveis lingüístics d'algunes universitats. També n'hi ha de destinats al món editorial (J. M. Mestres, J. Costa, M. Oliva i R. Fité 1995).

A banda de l'estudi de la llengua dels mitjans, també cal fer l'estudi de les obres literàries i de les traduccions, que ningú no ha emprès encara. A propòsit d'això, vull assenyalar algunes informacions o polèmiques aparegudes a la premsa en els darrers anys, perquè poden ser suggeridores de temes d'estudi. En primer lloc, hi ha el tema del grau de compromís dels escriptors actuals amb la normativa, sobre el qual hi ha un article de Ricard Fité (1990). Aquesta qüestió i la dels límits entre normativa i creació van ser tocades en les Primeres Jornades sobre llengua i creació literària, organitzades per la Generalitat de Catalunya (19 i 20 de gener de 1990). En segon lloc, i en estreta relació amb el contingut d'aquestes jornades, va haver-hi una polèmica a la premsa del Principat durant el curs 1996-1997 sobre la llengua artificial i neutra –llengua retallada, en diuen– dels escriptors joves. En aquesta polèmica han intervingut Xavier Bru de Sala del cantó dels detractors de la llengua dels escriptors joves (i també el poeta Antoni Puigvert) i Quim Monzó, en defensa d'aquests, i del seu propi llenguatge.

També la llengua de les traduccions és un tema de debat actualment, i no sols això, sinó que comencen a haver-hi estudis sobre traductors i obres traduïdes, que són interessants de conèixer per veure l'evolució del model de llengua de la traducció entre el noucentisme i els nostres dies. En el marc d'una altra assignatura de doctorat que també imparteixo a la UAB, «Català col·loquial i creació literària», s'han fet alguns treballs comparatius entre traduccions d'una mateixa obra. Jo he comparat la traducció del *Pigmalió* de Joan Oliver (1957) amb la que ha fet Xavier Bru de Sala per ser representada al teatre (1997). I una estudiant del curs 1997-1998, Mònica Samarra, ha fet la comparació entre la traducció de l'obra de Salinger, *The catcher in the rye*, que va

fer Xavier Benguerel (1965) amb la que han fet Ernest Riera i J. M. Fonalleras (1990). També seria interessant de fer un estudi comparat del model de llengua de les traduccions que es fan al Principat amb les que fa, per exemple, Tres i Quatre al País Valencià.

Un altre aspecte, no gens estudiat, i que lliga amb la polèmica sobre la llengua retallada, és el del català fàcil o bàsic que empren els llibres infantils o juvenils avui.

Caldria també estudiar en aquest darrer bloc les modificacions, les actualitzacions i les aplicacions de la norma. A part dels llibres d'estil destinats a la premsa, n'hi ha d'altres que tenen com a objectiu donar normes d'ús per als mitjans de comunicació actuals. Entre els llibres de Josep Lacreu (1990) i Toni Mollà (1990) i els recents llibres de TVC (1995 i 1997), hi ha hagut un conjunt d'escrits, molts d'ús intern, que han servit de guia normativa i estilística per a l'audiovisual: les *Orientacions lingüístiques* de la CNL de TVC i el butlletí *És a dir* (4 núms.), que han desembocat en el *Llibre d'estil*; les *Orientacions lingüístiques per al doblatge* de la CNL de TVC (1993); les *Orientacions Lingüístiques* de Catalunya Ràdio, que han tingut ja tres versions (1993, 1997, 1998); *Els criteris lingüístics per a les emissions de TVE a les Illes Balears*, establerts pel Departament de Filologia Catalana de la Universitat de les Illes Balears; *Els models lingüístics de la RTVV*. Sorpren, davant de l'oferta de tantes guies normatives per als mitjans de comunicació oral, l'absència de guies lingüístiques per a l'escola, fora dels típics manuals de divulgació normativa. Només disposem d'una única proposta sobre el model de llengua per a l'ensenyament. Es tracta de la proposta que han fet per a l'escola de les Illes Balears Antoni I. Alomar i Joan Melià (1999), que ha estat revisada per la Comissió d'assessorament tecnolingüístic del Departament de Filologia Catalana i de Lingüística General de la Universitat de les Illes Balears i que compta amb el vistiplau de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Convé fer un estudi de totes aquestes guies, que no es limiten a divulgar la normativa vigent sinó que en fan una adequació de l'oferta normativa a l'estil dels mitjans de comunicació orals i que, vist el silenci o la lentitud de les autoritats normatives, fins i tot van més enllà, suplantant-les en molts punts. Per aquesta raó, i empesos per les universitats dels Països Catalans,¹⁵ els membres de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans van prendre consciència, pels volts de 1989, del seu paper protagonista en el camp de la prescripció gramatical. D'aquí van sorgir un conjunt d'actuacions tendents, d'una banda, a adequar el codi normatiu als nous mitjans de comunicació i, de l'altra, a ampliar i modificar, sempre que calgués, la codificació de Pompeu Fabra. Aquestes actuacions han donat alguns fruits importants que convindria analitzar en el seu conjunt. En primer lloc, hi ha els dos documents sobre l'estàndard: la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana/1: Fonètica* (1990) i la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana/2: Morfologia* (1992). En segon lloc, hi ha l'ampliació i modificació del *Diccionari general de la llengua catalana*, esdevingut *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC (DIEC), i l'adopció d'algunes innovacions

(15) Com que l'Institut d'Estudis Catalans no va reaccionar en un primer moment davant els nous reptes que suposaven l'accés del català als nous mitjans de comunicació orals i la seva generalització com a llengua de l'ensenyament, les universitats dels Països Catalans van prendre'n el relleu l'any 1983. La iniciativa la va tenir el Departament de Llengua Catalana (després de Filologia Catalana) de la Universitat de Barcelona, que va organitzar en tres ocasions unes Jornades d'estudi de la llengua normativa (1983, 1985, 1987). De les últimes jornades va néixer la decisió de formar una comissió amb membres dels departaments de Filologia Catalana de totes les universitats, sota la direcció de Joan Solà, per tal d'ampliar i modificar la normativa vigent (cf. *El País*, 21 de setembre de 1989). Aquesta comissió va deixar de funcionar en aparèixer el primer dels documents sobre l'estàndard de l'IEC (1990), on aquesta institució reconeix el deute que té contret amb la Comissió de seguiment de la normativa de les universitats dels PPCC.

ortogràfiques que s'han aplicat ja en la redacció del DIEC, com ara la norma d'ús del guionet, que modifica sensiblement la norma de Fabra (cf. IEC 1997). En tercer lloc, hi ha la confecció d'una gramàtica que serà el nou punt de referència per a la llengua normativa i que suplirà la manca d'un document sobre sintaxi estàndard.

Convindria recollir i estudiar tota la informació i els comentaris que s'han fet sobre el DIEC.¹⁶ Un estudi que cal tenir en compte és el que va fer Maria Grau, professora de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona, per a l'assignatura «Codificació i estandardització» del Doctorat de Llengua Catalana de la UAB (1995-1996). Es tracta d'un treball de comprovació de la recepció per part de l'IEC de les demandes socials en matèria de lèxic. S'hi fa la comparació entre la proposta lèxica del Grup d'Estudis Catalans (GEC 1992) i les noves admissions del DIEC.

També caldria fer l'estudi d'altres aportacions normatives fetes al marge de l'Institut d'Estudis Catalans, però no pas en esperit de dissidència. Aquestes aportacions les divideixo en dos grups per facilitar-hi l'accés i l'anàlisi. En el primer grup hi hauria totes les gramàtiques o tractats lexicogràfics que són una adaptació o concreció, més o menys respectuosa, de les propostes de l'IEC. Aquí incloem la *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica* d'Antoni M. Badia i Margarit (1994), la *Gramàtica valenciana*, el *Diccionari Valencià* i *Els verbs valencians* (1995) de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana. En el segon grup hi ha aquelles obres que amplien o censuren algunes de les propostes normatives. Les *Observacions crítiques i pràctiques sobre el català d'avui* de Josep Ruaix (1994, 1995) entrarien en aquest apartat. També les aportacions de Joan Solà en el camp de la sintaxi: tant les *Qüestions controvertides de sintaxi catalana* (1987) com la *Sintaxi normativa: estat de la qüestió* (1997, 3a ed.). I les diferents edicions del *Diccionari de la llengua catalana* d'Enciclopèdia Catalana.

Encara es podria establir un tercer grup d'escrits, aquests sobre la variació regional de l'estàndard, que es mouen entre el respecte pels documents de l'IEC i la crítica constructiva. Caldria, doncs, estudiar també les aportacions en aquest camp, que van des de l'oferta de manuals destinats a l'ús local fins a comentaris sobre la necessitat de variar el concepte d'estàndard. Entre els primers vull destacar els llibres de S. J. Beltran (1986) i, sobretot, el d'Albert Aragonès (1995), molt utilitzat per les ràdios locals. Entre els segons hi hauria moltes de les ponències inèdites de les Jornades sobre l'estàndard occidental (Lleida, 1987) i de les Jornades d'estudi del català nord-occidental (Lleida, novembre de 1995), editades per l'Institut d'Estudis Ilerdencs (1996). I algunes de les ponències i comunicacions del Segon Congrés de la llengua catalana. Àrea 3. Lingüística social (Palma 1986) i de les I Jornades de Sociolingüística, organitzades per l'Ajuntament d'Alcoi (març 1992). També alguns dels comunicats presentats a les Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida (1 i 2 de juny de 1991) (R. Sistac 1992) i algun altre escrit (M. Segarra 1999b).

(16) Alguns comentaris interessants sobre el DIEC: núm. del mes de gener de 1996 de *Serra d'Or*; 328 d'*Escola Catalana* (març 1996); 60 d'*Els Marges*, que ha ocasionat tant de terrabastall, i els d'A. Moll a la *Revista de Catalunya* (núms. 143-146).

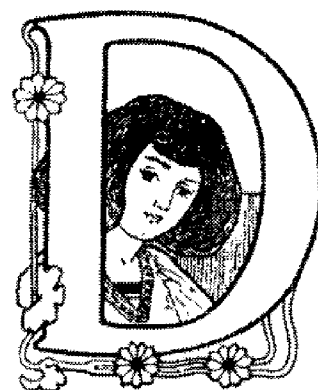
Per acabar, vull ressaltar el treball del TERMCAT en la creació de neologismes i en l'establiment de terminologia, com també altres aportacions d'entitats públiques i privades, que han contribuït en els darrers temps a la creació de vocabularis especialitzats. I que mereixen el nostre interès.

MILA SEGARRA

Universitat Autònoma de Barcelona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- I Jornades de Sociolingüística «La llengua estàndard»* (1993) Alcoi, Gabinet municipal de Normalització Lingüística de l'Ajuntament d'Alcoi.
- Actes de les primeres jornades sobre Llengua i Creació Literària* (1991), Barcelona, Direcció General de Política Lingüística / Institució de les Lletres Catalanes.
- Actes del Segon Congrés Internacional de la llengua catalana. Àrea 3. Lingüística social. Ponència IV (El procés d'estandardització)* (1992), Palma, Universitat de les Illes Balears / Fundació del Congrés de Cultura Catalana, pp. 499-649.
- Actes del Segon Congrés Internacional de la llengua catalana. Àrea 4. Mitjans de comunicació i noves tecnologies* (1989) Barcelona / Perpinyà, Fundació II Congrés Internacional de la llengua catalana.
- AADD (1979) *Curs de Gramàtica Normativa (per a ús dels valencians)*. Grau elemental. Grau mitjà. Grau superior, València, Universitat de València-ICE.
- ALOMAR, A. I. i J. MELIÀ (1999) *Proposta de model per a l'escola de les Illes Balears*, Mallorca, Editorial Moll.
- ANDREU i BELLÉS, J. i F. PÉREZ MORAGÓN (eds.) (1993) *Les Normes de Castelló. Una reflexió col·lectiva seixanta anys després*, Publicacions de la Universitat Jaume I/ Diputació de Castelló.
- ARAGONÉS, A. (1995) *La llengua del Baix Ebre i del Montsià. Un model de llengua estàndard oral*. Tortosa, Consorci per a la Normalització Lingüística.
- AVUI (1997) *Llibre d'estil del diari Avui*, Barcelona, Empúries.
- BELTRAN, S. J. (1986) *L'estàndard occidental. Una proposta sobre l'estàndard català a les terres del darrer tram de l'Ebre*. Barcelona, Generalitat de Catalunya.
- BACARDÍ, M., J. FONCUBERTA i F. PARCERISAS (eds.) (1998) *Cent anys de traducció al català (1891-1990)*, Vic, Eumo Editorial.
- BASSOLS, M., A. RICO i A. M. TORRENT (eds.) (1997) *La llengua de TV3*, Barcelona, Empúries.
- CABRÉ, M. T. et alii (eds.) (1987) *Actes de les segones jornades d'estudi de la llengua normativa*, Barcelona, P.A.M.

- CANO, M. A. i altres (1999) *Bescanvi i identitat: interculturalitat i construcció de la llengua*, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- COLOMINA, J. (1995) *Els valencians i la llengua normativa*, Alacant, Institut de Cultura «Juan Gil-Albert».
- (1998) «El valencià popular i col·loquial en l'obra narrativa d'Enric Valor» dins Salvador, V. i H. Van Lawick, eds. (1998), *Castelló de la Plana*, Universitat Jaume I, pp. 165-177.
- COLON, G. (1982) «Les Normes de Castelló i unes consideracions ortogràfiques» dins *Homenatge a Pompeu Fabra. Acte inaugural del curs 1982-1983 de la Universitat de Barcelona*, Universitat de Barcelona.
- COROMINA, E. (1991) *El «9» Nou. Manual de redacció i estil*, Vic, Eumo Editorial.
- CORTÉS, S. (1998) *Joan Fuster. Correspondència, 2. Agustí Bartra i altres noms de l'exili americà*, València, Universitat de València/Tres i Quatre.
- DdB (1987) *Un model de llengua per als mitjans de comunicació*, Barcelona, Empúries.
- DOLÇ, M. (1991) *Prensa i llengua. Ciutat de València (1837-1936)*, Tesi de doctorat llegida a la Universitat Autònoma de Barcelona.
- (1997) «Llengua i mitjans de comunicació al País Valencià. La importància dels mitjans de petit abast» dins de *I Jornades de Sociolingüística. Comunitat Lingüística i espais comunicatius*, Ajuntament d'Alcoi.
- ESCRIVÀ, V. (1998) «*Laudatio* acadèmica» del dr. Enric Valor dins *Paraula de la terra*, València, Universitat de València, pp. 17-24.
- ESPRIU, S. (1992) *Laia*, Barcelona, Edicions 62 [edició crítica i anotada, amb estudi introductori de Víctor Martínez-Gil].
- (1995) *Primera Història d'Esther*, Barcelona, Edicions 62 [edició crítica i anotada amb estudi introductori de Sebastià Bonet]
- FAURA, N., D. PALOMA i A. M. TORRENT (eds.) (1998) *La llengua de Televisió de Catalunya. Materials per a l'anàlisi*, Bellaterra, Servei de Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona.
- FERRANDO, A. (ed.) (1987) *La llengua als mitjans de comunicació. Actes de les Jornades sobre la Llengua Oral als Mitjans de Comunicació Valencians*, València, Institut de Filologia Valenciana/Universitat de València.
- (1993) «Estudi preliminar» a la *Gramàtica Valenciana* de M. Sanchis Guarner, Barcelona, Altafulla, pp. V-LXII.
- (1998) «Estudi preliminar» a *Josep Giner i Marco. Obra filològica (1931-1991)*, València, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Denes, pp. XI-LXXVIII.
- FERRER, J. i J. PUJADAS (1993) *Epistolari Joan Fuster-Vicenç Riera Llorca*, Barcelona, Curial.
- FITÉ, R. (1990) «Actituds lingüístiques en la literatura. Grau de compromís dels escriptors amb la normativa», *Avui* (6 d'octubre).

- GEC (1992) *El barco fantasma* (1982-1992), Barcelona, Llibres de l'Índex.
- IEC (1997) *Documents normatius* (1962-1996), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- INSTITUT D'ESTUDIS ILERDENCOS (1996) *El nord-occidental entre dues llengües? Actes de les Jornades d'Estudi del català nord-occidental*, Lleida.
- LACREU, J. (1990) *Manual d'ús de l'estàndard oral*, València, Publicacions de la Universitat de València.
- LAMUELA, X. i J. MURGADES (1984) *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, Barcelona, Edicions dels Quaderns Crema.
- MARÍ, I. (1987) «Varietats i registres en la llengua del mitjans de comunicació de masses» dins Cabré, M. T. *et alii*, ed. (1987), pp. 9-30.
- MARTÍNEZ-GIL, V. (1998a) «Correctors i escriptors en la literatura catalana: el concepte d'autoria lingüística», *Llengua i Literatura* 8, pp. 189-218.
- (1998b) «L'evolució textual de l'*Escanyapobres*», *Els Marges* 61 (setembre), pp. 81-90.
- MESTRES, J. M., J. COSTA, M. OLIVA i R. FITÉ (1995) *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*, Vic, Eumo Editorial.
- MIRACLE, J. (1968) *Pompeu Fabra*, Barcelona, Aymà.
- MOLLÀ, T. (1990) *La llengua dels mitjans de comunicació*, Alzira, Edicions Bromera.
- PÉREZ MORAGÓN, F. (1982) *Les Normes de Castelló*, València, Eliseu Climent editor.
- PERICAY, X. (1987) *L'altra cara de la llengua*, Barcelona, Empúries.
- PERICAY, X. i F. TOUTAIN (1996) *El malentès del Noucentisme*, Barcelona, Proa.
- POLANCO, L. B. (1984) «La normativa al País Valencià» dins *Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa* (Departament de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona, 30 de setembre i 1 d'octubre de 1983), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 107-146.
- PUIGDOMÈNECH, L. (1996) *El model de llengua als mitjans de comunicació: crònica d'una polèmica*, treball de doctorat inèdit, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
- RAMOS ALFAJARÍN, R. (1989) *La qüestió lingüística en la premsa de Castelló de la Plana (1834-1938)*, Diputació de Castelló.
- SALVADOR, V. (COORD.) (1989) *Teletextos. Lectures de teoria de la comunicació*, València, Universitat de València.
- (1990) *Teletextos II. Lectures de Sociologia de la comunicació*, València, Universitat de València.
- SALVADOR, V. i H. VAN LAWICK, eds. (1998) *Valoriana. Estudis sobre la llengua d'Enric Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 165-177.
- SEGARRA, M. (1985a) *La reforma lingüística catalana*, tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- (1985b) *Història de la normativa catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- (1985c) *Història de l'ortografia catalana*, Barcelona, Empúries.
- (1985d) «Les set redaccions de les Normes ortogràfiques de l'Institut d'Estudis

- Catalans» dins *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes X, Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit 2*, Barcelona, P.A.M.
- (1987) Intervenció sobre Vallverdú, J. (1987) «El model de llengua als mitjans de comunicació» dins Cabré, M. T. *et alii*, (ed.) (1987).
- (1991a) *Pompeu Fabra*, Barcelona, Empúries.
- (1991b) «Història de la normativa i dels models lingüístics de la llengua catalana» dins *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, a cura de J. Martí, Barcelona, Columna.
- (1996) «Vint anys de normativa (1976-1996)» dins *Escola Catalana* 328 (març), pp. 6-8.
- (1998a) *Pompeu Fabra. L'enginy al servei de la llengua*, Barcelona, Empúries.
- (1998b) «Miquel i Vergés i la llengua catalana» dins *Quaderns d'Estudis Arenyencs* 6 (setembre), pp. 63-67.
- (1998c) «Enric Valor i la llengua normativa» dins Salvador, V. i H. Van Lawick, (eds.) (1998) pp. 27-51.
- (1999a) «De les Normes ortogràfiques a la Gramàtica catalana de Pompeu Fabra». Ciència i cultura al llindar del segle XXI, Institut d'Estudis Catalans, pp. 127-145.
- (1999b) «Una llengua plural i rica per a una comunitat lingüística forta i cohesionada», dins Cano, M. A. i altres (1999) pp. 271-287.
- (1999c) «L'establiment d'una norma: la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (1911-1918)», dins Cano, M. A. i altres (1999) pp. 243-270.
- SIMBOR, V. (1982) «L'acord ortogràfic de Castelló el 1932» dins *Trellat* 5 (primavera), pp. 30-42.
- (1983) *Carles Salvador i Gimeno: una obra decisiva*, València, Diputació provincial.
- SISTAC, R. (1992) «El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formals» dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida*, Barcelona/Lleida, IEC.
- SOLÀ, J. (1987) *L'obra de Pompeu Fabra*, Barcelona, Teide.
- (1997) *Del català correcte al català incorrecte. Història dels criteris de correcció lingüística*, Barcelona, Edicions 62.
- SOLÀ, J. i P. MARCET (1998) «Bibliografia de Pompeu Fabra» dins *Homenatge a Pompeu Fabra (1868-1948). Fidelitat a la llengua nacional*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, pp. 127-222.
- TVC (1995) *El català a TV3: Llibre d'estil*, Barcelona, Edicions 62.
- (1997) *Criteris lingüístics sobre traducció i doblatge*, Barcelona, Edicions 62.
- VALLVERDÚ, F. (1968) *L'escriptor català i el problema de la llengua*, Barcelona, Edicions 62.
- (1987) «El model de llengua als mitjans de comunicació» dins Cabré, M. T. *et alii*, (eds.), pp. 137-138.